

ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΣΥΝΕΔΡΙΑ ΤΗΣ 17^{ΗΣ} ΜΑΡΤΙΟΥ 1983

ΠΡΟΕΔΡΙΑ ΜΕΝΕΛΑΟΥ ΠΑΛΛΑΝΤΙΟΥ

ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΙΣ ΒΙΒΛΙΟΥ

Ὁ Ἀκαδημαϊκὸς κ. **Ἰωάννης Καρμίρης**, παρουσιάζων τὸ ὑπὸ τοῦ ἐν Σαμπεζῦ τῆς Γενεύης Ὁρθοδόξου Κέντρου τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ἐκδοθὲν νέον βιβλίον αὐτοῦ περὶ τῆς Β' Οἰκουμενικῆς Συνόδου, εἶπε περὶ αὐτοῦ τὰ ἑξῆς:

Κύριε Πρόεδρε,

Κατὰ Φεβρουάριον τοῦ παρελθόντος ἔτους εἶχον τὴν τιμὴν νὰ παρουσιάσω ἐνώπιον τῆς Ἀκαδημίας τὸ ὑπὸ τοῦ ἐν Σαμπεζῦ τῆς Γενεύης Ὁρθοδόξου Κέντρου τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου πραγματοποιηθὲν μέχρι τότε ἐκδοτικόν, ὡς καὶ τὸ καθόλου ἐκκλησιαστικὸν ἔργον αὐτοῦ. Ἀλλὰ περὶ τὸ τέλος τοῦ ἰδίου ἔτους ἐκυκλοφορήθη, ὑπὸ τοῦ Κέντρου τούτου, νέος λαμπρὸς τόμος ὑπὸ τὸν τίτλον “Le IIe Concile oecuménique. Signification et actualité pour le monde chrétien d’aujourd’hui”, ἐν τῷ πλαίσιῳ τοῦ παγγρηστιανικοῦ ἑορτασμοῦ τῆς 1600στῆς ἐπετείου τῆς Β' Οἰκουμενικῆς Συνόδου. Ὑπομιμνήσκεται ὅτι εἰς τὸν ἑορτασμὸν τοῦτον συμμετέσχε καὶ ἡ ἡμετέρα Ἀκαδημία μετὰ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας ἡμῶν δι' εἰδικῆς τελετῆς ἐν τῇ αἰθούσῃ ταύτῃ κατ' Ἰούνιον τοῦ ἔτους 1981. Τοῦ ἑορτασμοῦ, λοιπόν, τούτου, συμμετέχον καὶ τὸ Πατριαρχικὸν Κέντρον, ὠργάνωσεν ἀπὸ 29 Ἀπριλίου μέχρι 5 Ἰουλίου 1981 θεολογικὸν σεμινάριον πρὸς μελέτην τοῦ ἔργου τῆς Β' Οἰκουμενικῆς Συνόδου, τὰ πρακτικὰ τοῦ ὁποίου δημοσιεύονται ἐν τῷ μετὰ χειῖρας τόμῳ ἐκ σελίδων 592. Τοῦ σεμιναρίου τούτου, τὸ ὁποῖον ἡσχολήθη περὶ τὸ ὑποδηλωθὲν θέμα: «Σημασία καὶ ἐπικαιρότης τῆς Β' Οἰκουμενικῆς Συνόδου διὰ τὸν σύγχρονον χριστιανικὸν κόσμον», μετέσχον ἐξήκοντα περίπου ὀρθόδοξοι καὶ ἑτερόδοξοι θεολόγοι, ἐν οἷς διακεκριμένοι

πανεπιστημιακοὶ καθηγηταί, ἐπίσκοποι καὶ νεώτεροι θεολόγοι, μελετῶντες ἰδίως θέματα τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ οἰκουμενισμοῦ. Τούτων τὰ κείμενα τεσσαράκοντα εἰσηγήσεων συμπεριελήφθησαν ἐν τῷ ἐκδοθέντι συλλογικῷ τούτῳ ἔργῳ εἰς τὰς γλώσσας εἰς τὰς ὁποίας ἐγένοντο, ἦτοι γαλλικὴν, γερμανικὴν καὶ ἀγγλικὴν.

Τοῦ βιβλίου προτάσσεται σύντομος πρόλογος τοῦ προϋσταμένου τοῦ Πατριαρχικοῦ Κέντρου μητροπολίτου Ἑλβετίας Δαμασκηνοῦ Παπανδρέου, ἔπεται δὲ εἰσαγωγή, ἐν τῇ ὁποίᾳ μνημονεύονται καὶ ἀναλύονται διὰ βραχέων αἱ γενόμεναι κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ σεμιναρίου εἰσηγήσεις, κατανεμηθεῖσαι μεθοδικῶς εἰς τὰς ἐπομένους πέντε κατηγορίας καὶ δημοσιεύμεναι εἰς ἰσάριθμα τμήματα. Ἐν τῷ πρώτῳ τούτων, ἐπιγραφομένῳ «ἱστοριοδογματικοὶ ὅροι καὶ προϋποθέσεις τῆς Β' Οἰκουμενικῆς Συνόδου», περιελήφθησαν καὶ δημοσιεύονται (σ. 31 - 135) αἱ ἐξῆς ἐξ εἰσηγήσεις: Τοῦ ἐν Χαϊδελβέργῃ καθηγητοῦ Adolf-Martin Ritter, δύο εἰσηγήσεις, τιτλοφορούμεναι ἢ μὲν πρώτη «ἡ σύγκλησις τῆς Συνόδου θεωρουμένη ἐν τῷ ἱστοριοδογματικῷ πλαισίῳ αὐτῆς», ἢ δὲ δευτέρα «ἡ Β' Οἰκουμενικὴ Σύνοδος καὶ ἡ ἀποδοχὴ αὐτῆς». Τοῦ καθηγητοῦ τῆς θεολογικῆς Σχολῆς Χάλκης καὶ μητροπολίτου Μύρων Χρυσοστόμου Κωνσταντινίδου ὑπὸ τὸν τίτλον «αἱ ἱστοριοδογματικαὶ προϋποθέσεις τῆς οἰκουμενικότητος τῆς Β' Οἰκουμενικῆς Συνόδου». Τοῦ καρδινάλιου Ἰωάννου Willebrands, ἀρχιεπισκόπου Οὐτρέχτης, ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν «ἡ Σύνοδος τῆς Κωνσταντινουπόλεως τοῦ 381, Β' Οἰκουμενικὴ, ἡ σημασία καὶ ἡ ἐπικαιρότης αὐτῆς». Τοῦ καθηγητοῦ Παναγιώτου Χρήστου, «αἱρέσεις καταδικασθεῖσαι ὑπὸ τῆς Β' Οἰκουμενικῆς Συνόδου». Καὶ τοῦ καθηγητοῦ Δημητρίου Θηραίου, «ἡ Σύνοδος τοῦ 381 ἐν τῷ πολιτιστικῷ καὶ φιλοσοφικῷ πλαισίῳ αὐτῆς».

Ἐν τῷ δευτέρῳ τμήματι, ἐπιγραφομένῳ «τὸ σύμβολον τῆς πίστεως τῆς Συνόδου», δημοσιεύονται (σ. 137 - 197) αἱ ἐπόμεναι τέσσαρες εἰσηγήσεις: Τοῦ ἐν Χαϊδελβέργῃ καθηγητοῦ Edmund Schlink ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν «ἡ βιβλικὴ βᾶσις τοῦ συμβόλου τῆς πίστεως τῆς Β' Οἰκουμενικῆς Συνόδου τοῦ 381». Τοῦ ἐν Βοστώνῃ καθηγητοῦ Θεοδώρου Στυλιανοπούλου, «ἡ βιβλικὴ βᾶσις τοῦ περὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἄρθρου τοῦ συμβόλου τῆς Κωνσταντινουπόλεως». Τοῦ ἐν Βόννῃ καθηγητοῦ Wilhelm Schneemelcher, «ἡ γένεσις τοῦ συμβόλου τῆς πίστεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως». Καὶ τέλος τοῦ ὁμιλοῦντος, μὲ θέμα «ἡ Β' Οἰκουμενικὴ Σύνοδος καὶ τὸ σύμβολον πίστεως αὐτῆς».

Ἐν τῷ τρίτῳ τμήματι, ἐπιγραφομένῳ «ἡ πνευματικὴ προβληματικὴ τῆς Συνόδου», δημοσιεύονται (σ. 199 - 374) αἱ ἀκόλουθοι δώδεκα τριαδολογικαὶ εἰσηγήσεις: Τοῦ ἐν Βουκουρεστίῳ καθηγητοῦ Dumitru Staniloae, «ἡ διδασκαλία περὶ τῆς ἐκπορεύσεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἐκ τοῦ Πατρὸς καὶ περὶ τῆς σχέ-

σεως αὐτοῦ πρὸς τὸν Ἰῶν ὡς βᾶσις τῆς υἰοθεσίας καὶ τῆς θεώσεως τοῦ ἀνθρώπου». Τοῦ ἐν Μονάχῳ καθηγητοῦ Wolf - Dieter Hauschild, «ἡ Τριαδολογικὴ διδασκαλία τῆς Συνόδου τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἡ κατάστασις τῆς Ἐκκλησίας κατὰ τὸν Δ' αἰῶνα». Τοῦ ἐν Ἀθήναις καθηγητοῦ Μέγα Φαράντου, «παρατηρήσεις ἐπὶ τῆς Τριαδολογικῆς καὶ Πνευματολογικῆς διδασκαλίας τοῦ συμβόλου τῆς πίστεως τῆς Νικαίας - Κωνσταντινουπόλεως». Τοῦ ἐν Λουκέρνη καθηγητοῦ Dietrich Wiederkehr, «ζημία καὶ κέρδος τῆς Τριαδικῆς πίστεως». Τοῦ ἐν Παρισίοις καθηγητοῦ Boris Bobrinskoy, «τὸ Filioque χθὲς καὶ σήμερον». Τοῦ ἐν Avignon θεολόγου Juan - Miguel Garrigues, «σκέψεις ἐνὸς καθολικοῦ θεολόγου ἐπὶ τοῦ Filioque». Τοῦ ἐν Βέρνη καθηγητοῦ Herwig Aldenhoven, «τὸ Filioque ἐξ ἐπόψεως παλαιοκαθολικῆς». Τοῦ canon Donald Allechin, «ἡ ἀγγλικανικὴ θέσις ἐν τῇ συγχρόνῳ συζητήσει τοῦ προβλήματος τῆς προσθήκης τοῦ Filioque». Τοῦ ἐν Γενεύῃ καθηγητοῦ Gabriel Widmer, «ἡ Καλβινικὴ θεολογία καὶ τὸ Filioque». Τοῦ ἐν Βέρνη θεολόγου Lukas Vischer, «ἡ συζήτησις τοῦ θέματος τοῦ Filioque ἐν τῇ κινήσει «πίστις καὶ τάξις». Τοῦ ἐν Παρισίοις καθηγητοῦ Olivier Clément, «σημασία τῆς Β' Οἰκουμενικῆς Συνόδου διὰ τὸν σύγχρονον ἄνθρωπον». Καὶ τοῦ ὁμοίως ἐν Παρισίοις καθηγητοῦ Yves Congar, «γενικὴ σύνθεσις τῆς προβληματικῆς περὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, σκέψεις καὶ προοπτικαί».

Ἐν τῷ τετάρτῳ τμήματι, ἐπιγραφομένῳ «ἡ κανονικὴ προβληματικὴ τῆς Συνόδου», δημοσιεύονται (σ. 375 - 413) αἱ ἐξῆς τρεῖς εἰσηγήσεις: Τοῦ ἐν Θεσσαλονίκῃ καθηγητοῦ καὶ μητροπολίτου Τυρολόης Παντελεήμονος Ῥοδοπούλου, «πρωτεῖον τιμῆς καὶ δικαιοδοσίας». Τοῦ ἐν Ἀθήναις καθηγητοῦ Βλασίου Φειδᾶ, «τὰ κανονικὰ κριτήρια τῶν διοικητικῶν ἀποφάσεων τῆς Β' Οἰκουμενικῆς Συνόδου». Καὶ τοῦ ἐν Νέῃ Ὑόρκῃ καθηγητοῦ John Meyendorff, «ἡ Σύνοδος τοῦ 381 καὶ τὸ πρωτεῖον τῆς Κωνσταντινουπόλεως».

Ἐν τῷ πέμπτῳ τμήματι, ἐπιγραφομένῳ «ἡ ἐπίκαιρος προβληματικὴ τῆς Συνόδου», δημοσιεύονται (σ. 415 - 563) αἱ ἐπόμεναι ἔνδεκα εἰσηγήσεις: Τοῦ ἐν Ἐρλάγγῃ καθηγητοῦ Reinhard Slenczka, «ἡ Οἰκουμενικὴ Σύνοδος τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τὸ οἰκουμενικὸν κῦρος αὐτῆς σήμερον». Τοῦ μητροπολίτου Ἐλβετίας Δαμασκηνοῦ Παπανδρέου «σκέψεις ἐπὶ τῆς Β' Οἰκουμενικῆς Συνόδου τῆς Κωνσταντινουπόλεως». Τοῦ ἐν Μονάχῳ καθηγητοῦ Wolfhart Panneberg, «ἡ ὁμολογία πίστεως ἐν τῇ Λουθηρανικῇ παραδόσει». Τοῦ ἐν Σόφια καθηγητοῦ Todor Sabev, «ὁ ὑποχρεωτικὸς χαρακτήρ τοῦ συμβόλου τῆς πίστεως διὰ τὰς Ἐκκλησίας αἱ ὁποῖαι ἀναγνωρίζουσι τὴν Β' Οἰκουμενικὴν Σύνοδον». Τοῦ ἐν Ἀθήναις καθηγητοῦ Νικολάου Νησιώτου, «ἡ σπουδαιότης τῆς περὶ Τριάδος διδασκαλίας

διὰ τὴν ἐρμηνείαν τῶν ἀρχῶν τῶν συγχρόνων σχέσεων ἐν τῇ δογματικῇ θεολογίᾳ καὶ τῇ ζωῇ τῆς Ἐκκλησίας». Τοῦ ἐν Βελιγραδίᾳ καθηγητοῦ Ἀθανασίου Yevtic, «οἱ κίνδυνοι Τριαδολογικῶν αἰρέσεων ἐν τῇ συγχρόνῳ θεολογίᾳ». Τοῦ ἐν Ἀθήναις καθηγητοῦ Χρήστου Γιανναρά, «συνέπειαι μιᾶς ἡμαρτημένης Τριαδολογίας ἐν τῷ νεωτέρῳ κόσμῳ». Τοῦ καθηγητοῦ καὶ ἐπισκόπου Πιττσβούργου (U.S.A.) Μαξίμου Ἀγιωργούση, «συνέχεια καὶ ἀνανέωσις». Τοῦ ἐν Φρειβούργῳ καθηγητοῦ Cristof Schoenborn, «ἀποδοχὴ καὶ ὑποχρεωτικότης τῶν ἀρχαίων ἐκκλησιαστικῶν συμβόλων». Τοῦ μητροπολίτου τοῦ Ὁρους Λιβάνου Γεωργίου Khodr, «τὸ σύμβολον τῆς πίστεως, ἀπόπειρα ἐρμηνείας αὐτοῦ ἐν μὴ χριστιανικῷ περιβάλλοντι». Καὶ τοῦ ἐν Ρώμῃ καθηγητοῦ Giovanni Vodopivec, «ἡ ὁμολογία τῆς Τριαδικῆς πίστεως ἐν τοῖς μὴ εὐρωπαϊκοῖς πολιτισμοῖς».

Τέλος ἐπηκολούθησεν ἐν τῷ ἕκτῳ τμήματι συζήτησις στρογγύλης τραπέζης (σ. 565 - 584), καθ' ἣν ἐξετάσθη «ἡ δυνατότης καὶ ἡ ἐπικαιρότης τῆς διατυπώσεως σήμερον νέας τινὸς ὁμολογίας πίστεως», κατατεθέντων καὶ δημοσιευομένων τῶν ἐπομένων τεσσάρων κειμένων: Ὑπὸ τοῦ μητροπολίτου Σηλυβρίας Αἰμιλιανοῦ Τιμιάδου, «εἴμεθα ἔτοιμοι διὰ νέαν ὁμολογίαν πίστεως;». Ὑπὸ τοῦ ἐν Παλέρμῳ καθηγητοῦ Crispino Valenziano, «ἡ δυνατότης καὶ ἡ ἐπικαιρότης διατυπώσεως νέας ὁμολογίας πίστεως ἐξ ἐπόψεως ρωμαιοκαθολικῆς». Προσέτι ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ θέματος ὑπὸ τοῦ ἐν Γενεύῃ καθηγητοῦ Gabriel Widmer ἐξ ἐπόψεως καλβινικῆς, καὶ τελευταῖον ὑπὸ τοῦ ἐν Βουκουρεστίῳ καθηγητοῦ Ion Bria ἐπὶ τοῦ θέματος «ἡ δυνατότης καὶ ἡ ἐπικαιρότης διατυπώσεως νέας ὁμολογίας πίστεως ἐν κατηχητικῇ καὶ ἱεραποστολικῇ προοπτικῇ».

Τοιοῦτον τὸ περιεχόμενον τῆς μετὰ χειρὸς ἀξιολογητάτης καὶ λίαν καλαισθήτου ἐκδόσεως τοῦ ἐν Σαμπεζῦ Ὁρθοδόξου Κέντρου τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου. Διὰ τῆς ἐπιλογῆς ὀνομαστῶν εἰδικῶν θεολόγων ἐρευνητῶν, ὀρθοδόξων τε καὶ ἑτεροδόξων, ὡς ὁμιλητῶν ἐν τῷ σεμιναρίῳ καὶ τῶν ἐπακολουθησασῶν συζητήσεων, ὡς καὶ διὰ τῆς μεθοδικῆς κατατάξεως καὶ δημοσιεύσεως τῶν ὁμιλιῶν ἐπετεύχθη ἡ παμμερῆς καὶ εἰς βάθος ἐξέτασις τῶν κατὰ τὴν Β' Οἰκουμενικὴν Σύνοδον ἐν Κωνσταντινουπόλει τοῦ 381. Ὡς δὲ καὶ ἐκ τῆς ἀπλῆς θεωρήσεως τοῦ ἀνωτέρου πίνακος τῶν δημοσιευθεισῶν ἐν τῷ παρόντι τόμῳ εἰσηγήσεων καταφαίνεται, τὸ κέντρον τοῦ βάρους εὐλόγως ἐρρίφθη κυρίως ἐπὶ τοῦ δογματικοῦ ἔργου τῆς Συνόδου, διὰ τῆς βαθείας διερευνήσεως τοῦ ὑπ' αὐτῆς συμπληρωθέντος καὶ ὀλοκληρωθέντος ἱεροῦ συμβόλου τῆς πίστεως, γνωστοῦ ὡς συμβόλου Νικαίας - Κωνσταντινουπόλεως, ὡς καὶ τῆς μεταγενεστέρας προσθήκης εἰς αὐτὸ τοῦ λατινικοῦ Filioque, καὶ γενικῶς τῆς ὅλης Πνευματολογίας αὐτοῦ. Ὁρθῶς δὲ ἐξείρε-

ται και ἡ ἐπικαιρότης τοῦ προσελθόντος ἐκ τῆς Β' Οἰκουμενικῆς Συνόδου ἱεροῦ συμβόλου τῆς πίστεως, τὸ ὁποῖον ἐκφράζει και σήμερον τὴν κοινὴν Τριαδικὴν πίστιν τῆς διηρημένης χριστιανοσύνης, δυνάμενον νὰ ἀποτελέσῃ τὸ σύμβολον τοῦτο τὴν βᾶσιν τοῦ διεξαγομένου οἰκουμενικοῦ διαλόγου πρὸς ἐπ' ἀνένωσιν τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ. Διὰ τοῦτο ἡ Ὁρθόδοξος Θεολογία πάντοτε ὑπεστήριξε και ὑποστηρίζει και νῦν ἐν τοῖς διεκκλησιαστικοῖς διαλόγοις, ὅτι ἡ ἐπ' ἀνένωσις τῆς χριστιανοσύνης δύναται νὰ ἐπιτευχθῇ διὰ τῆς δυναμικῆς ἐπιστροφῆς τῶν διηρημένων χριστιανῶν εἰς τὰς κοινὰς ρίζας αὐτῶν, και προεχόντως εἰς τὴν κοινὴν πίστιν τοῦ ἱεροῦ συμβόλου τῆς πίστεως Νικαίας - Κωνσταντινουπόλεως, τὸ ὁποῖον περιέχει «ὅ,τι πάντοτε, πανταχοῦ και ὑπὸ πάντων ἐπιστεύθη» και ἐξακολουθεῖ πιστευόμενον και ὑπὸ τοῦ συγχρόνου χριστιανικοῦ κόσμου περὶ τοῦ ἐνός και τριαδικοῦ Θεοῦ και τῶν ἀκροτελευτιῶν δογματικῶν διδασκαλιῶν τοῦ ἱεροῦ συμβόλου.